

Мюнхен: На горі, 1958. – 254 с. 8. *Шекспір, Вільям*. Трагедія Макбета. Король Генрі IV: Пер. з англ. Теодосія Осмачки; Редакція і вступні статті Ігоря Костецького. – Мюнхен: На горі, 1961. – 446 с. 9. *Шекспір, Вільям*. Сонети: Пер. з англ. та передм. Дмитра Павличка; Редакція, вступ до коментарів, коментарі Марії Габлевич. – Львів: Літопис, 1998. – 366 с. 10. *Pound, Ezra*. Literary Essays. Edited with an Introduction by T. S. Eliot. – New York: New Directions Publishing Corporation, A New Directions Book, 1968 (first paperback printing). – Tenth printing. – 464 p.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ

Мартинюк А.П. (Харків)

1. Методологічним підґрунтям когнітивно-дискурсивного напрямку дослідження концептів є *принцип антропоцентризму*, модифікований під впливом змін у розумінні процесу пізнання, запроваджених *діяльнісним стилем мислення* (А.Бергсон, Л. Вітгенштейн, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, М. Фуко), який прийшов на зміну репрезентаційному в останній третині минулого століття. Згідно з діяльнісною настановою, пізнання постає не як пасивне дзеркальне відбиття об'єктивно існуючої реальності свідомістю універсального абстрактного індивідуального суб'єкта, а як процес конструювання розумових об'єктів активним пристрасним суб'єктом, що є онтологічно первинним стосовно царини свого існування. Активність суб'єкта пізнання виявляється у виборі об'єкта та цільовій настанові його спостереження, а творчий потенціал реалізується у формуванні об'єкта шляхом входження до нього: свідомість суб'єкта спрямована не безпосередньо на певний фрагмент дійсності, а на себе самого у ситуації спостереження за ним (О.В. Кравченко, У. Матурана і Ф. Варела, Ю.С. Степанов, О.О. Залевська, О.І. Морозова).

2. У світлі положень діяльнісного підходу концепт постає як динамічна сутність, подія наділення мовного знака смислом (О.І. Морозова), схоплення індивідуального смислу у ситуації спілкування (О.О. Григор'єв); немає "об'єктивно існуючих" концептів, як і "готового знання", яким можна було б обмінятися (М.К. Мамардашвілі). Межі концептів визначені межами світу індивіда: те, що людина сприймає, залежить і від навколишнього світу, і від того, що еволюція "вмонтувала" у її нервову систему і того, що вона знає в результаті досвіду (О.О. Залевська).

3. На мовному рівні діяльнісний підхід проявляється в урахуванні *інтерсуб'єктивної природи семіозису*: значення мовного знака розуміється як таке, що *виникає* лише у процесі когнітивної взаємодії індивідів "в універсумі інтерсуб'єктивного дискурсу як частини матеріального світу, в якому протікають інші (недискурсивні) види діяльності" (О.В. Кравченко). Знаковість мовної одиниці не є її інгерентною властивістю: "мовна форма наділяється семіотичною значущістю лише тоді, коли вона тлумачиться як знак" (О.І. Морозова, Н. Лав, О.В. Кравченко, Ю.С. Степанов, Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі). Відношення між взаємодіючими індивідами мають *орієнтуючий* характер, оскільки в кінцевому підсумку вони спрямовані на збереження екологічної системи "організм – світ" (О.В. Кравченко).

4. Взаємна орієнтація індивідів здійснюється на підставі *ціннісних орієнтирів дискурсу*, що постають як динамічний набір асоціацій, які відбивають "*досвід знака*" (як індивідуальний, так і суспільний), тобто усі можливі в межах лінгвокультури знання про об'єкт/феномен, репрезентований концептом (одиницею, що його вербалізує) в дискурсі. Ці знання можуть бути спільними для усіх представників лінгвокультури, соціумними, груповими або індивідуальними. Проте, суспільний досвід завжди має примусову силу щодо індивідуального, забезпечуючи *інтерсуб'єктивність* й надаючи мовному знакові *орієнтуючого* змісту.

5. У дискурсі *цінність* реалізується на підставі *категорій оцінки*, де остання постає як спосіб судження суб'єкта про об'єкт, процес і результат когнітивної кваліфікативної операції оцінювання, у той час як перша відсилає до аксіологічних орієнтирів, на основі яких здійснюється ця операція.

6. Когнітивна операція оцінювання лежить у підґрунті *лінгвальної регулятивності*: індивід-суб'єкт рефлексії оцінює відповідність того чи іншого референта соціокультурним еталонам/нормам, що є підставою для інференції у вигляді *регулятивної настанови* щодо прийнятних/неприйнятних для нього/неї моделей поведінки з урахуванням тієї обставини, що на *соціальне схвалення* можна розраховувати лише у випадку відповідності соціально санкціонованим нормам/еталонам. Регулятивний потенціал концепту визначається його цінністю для індивіда, а сутність регулятивної функції мовного знаку, що актуалізує концепт у дискурсі, полягає у тому, що репрезентуючи категоризацію дійсності на підґрунті певних аксіологічних орієнтирів, він набуває прескриптивного потенціалу і є здатним чинити регулятивний вплив на індивіда шляхом актуальної презентації соціально санкціонованих потреб.

7. Конвенціональні засоби мовної об'єктивації оцінки слугують лише *опорами для інтерпретацій* оцінки у дискурсі: вони можуть змінювати оцінний знак і набувати протилежного, а залежності від аксіологічних орієнтирів, відбитих у пресупозиціях дискурсу як "особливого світу". Це ілюструє один із ключових постулатів діяльнісної методології: те, що індивід бачить, залежить від того, як він дивиться на світ.

8. Діяльнісний підхід відкриває нові перспективи дослідження вбачаємо у розробці нових дискурсивних методик та інструментів аналізу мовних засобів актуалізації концептів у дискурсі, які б дозволили повніше розкрити природу лінгвальної регулятивності.